

Погосян Я.
магістрантка II курсу
спеціальності 106 Географія
Науковий керівник – доц. Варакута О. М.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Важливою складовою інтелектуального потенціалу населення є освіта. Саме вона в значній мірі впливає на ефективність економічного, соціального, а також, сталого розвитку країни в цілому і зокрема її регіонів. Тому дослідження трансформаційних процесів у системі освіти Хмельницького району, Хмельницької області є актуальним.

У багатьох наукових працях вітчизняних вчених основна увага акцентується на значенні освіти в житті особистості, її місці в системі послуг, висвітлюються окремі аспекти геопросторової організації і взаємодії компонентів освітнього комплексу регіону.

Мета нашої статті полягає у висвітленні окремих трансформаційних процесів у системі дошкільної і загальної середньої освіти Хмельницького району Хмельницької області, який утворився 19 липня 2020 року згідно із Постановою Верховної Ради України №807-ІХ від 17 липня 2020 року в рамках адміністративно-територіальної реформи в Україні.

Сучасна освітня система в Україні представлена дошкільною, повною загальною середньою, позашкільною, спеціалізованою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою, вищою освітою та освітою для дорослих (у тому числі післядипломною освітою) [5].

Розбудова сучасної структури освітньої галузі має забезпечити оптимальні умови для функціонування та розвитку системи освіти і всіх її підсистем; реалізацію різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг, свободу вибору в освіті [7].

Упродовж останніх років освітня мережа Хмельницького району формується в непростих умовах через суттєве зменшення контингенту дітей різних вікових категорій. Її реформування вимагає системного і зваженого підходу.

Однак, у Хмельницькому районі склалася досить потужна система навчальних закладів дошкільної та загальної середньої освіти. «Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. Це – цілісний процес,

спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду» [2].

Станом на 1 січня 2020 р. в районі нараховувалося 224 дошкільних навчальних закладів. За критерієм територіального розподілу 47% з них функціонувало в міських територіальних громадах, 31% – в селищних територіальних громадах і 22% – в сільських населених пунктах. У розрізі територіальних громад найбільша їх кількість у Хмельницькій міській громаді – 60, що складає 26,8% від їх загального числа в районі.

Дошкільною освітою району охоплено 66% дітей, у тому числі в містах – 77%, у селах – 52% (в Україні відповідно – 57, 66 і 41%). Розширюється мережа навчально-виховних комплексів – «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» [4]. На сьогоднішній день (2023 р.) у Хмельницькому районі нараховується 117 закладів дошкільної освіти, 65 із яких знаходиться у м. Хмельницький.

Пріоритетним завданням дошкільля залишається збільшення обсягу дітей відповідного віку з дошкільною освітою (особливо в сільській місцевості), максимально охопити дошкільною освітою дітей 5-річного віку, підвищити її авторитет і значущість серед батьків та громадськості, а також здійснювати подальший розвиток мережі дошкільних навчальних закладів (відновлення діяльності закладів, які призупинили свою роботу, введення в дію нових закладів, створення закладів нового типу тощо).

Для задоволення освітніх потреб населення у районі в 2020 р. функціонувало 306 закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), у яких здобувало освіту 69720 учнів. Із загальної кількості ЗЗСО: 145 І-ІІІ ступенів (в т.ч. 32 навчально-виховні комплекси (далі НВК) та економічний ліцей), 131 – І-ІІ ступенів (в т.ч. 2 НВК) та 30 – І ступеня.

Станом на 2023 р. внаслідок суспільних реформ продовжують відбуватися трансформаційні процеси в системі освіти Хмельницького району. Сьогодні в районі нараховується 104 заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) (в.т.ч. 56 у м. Хмельницький). Серед них 38 ліцеїв та їх філій, 37 гімназій та їх філій, 14 закладів загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів, 2 заклади загальної середньої освіти І-ІІ ступенів, 4 заклади загальної середньої освіти І ступеня, 1 спеціалізована і 1 опорна школа, 1 навчально-реабілітаційний центр, 1 навчально-виховний комплекс [4].

Як свідчать дані картосхеми «Геопросторова організація закладів загальної середньої освіти Хмельницького району» (рис. 1), зробленої на основі даних Головного управління статистики у Хмельницькій

області [3,4], в межах даного району сформувалась геопросторова структура середнього рівня функціональності.

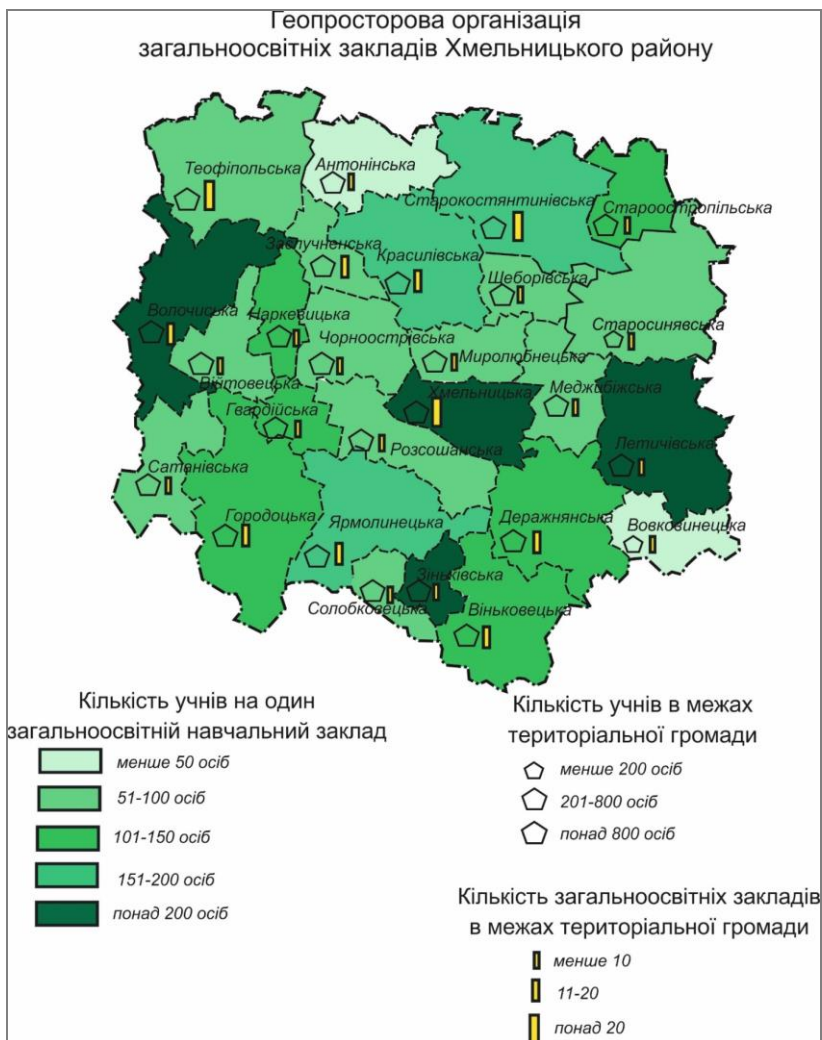

Рис. 1. Геопросторова організація закладів загальної середньої освіти Хмельницького району Хмельницької області

У розрізі територіальних громад спостерігається непропорційна структура щодо кількості учнів в розрахунку на один навчальний заклад.

Найвища вона в Хмельницькій, Летичівській, Волочиській та Зініківській територіальних громадах, де, відповідно будуть найменші витрати на утримання одного учня. Мінімальна кількість учнів в розрахунку на освітній заклад властива для Антонінської та Вовковецької громад.

Загалом слід відзначити, що досить багато громад мають значну кількість учнів в загальноосвітніх закладах освіти, що є доброю перспективою для їх розвитку. До них варто віднести Війтівецьку, Віньковецьку, Волочиську, Городоцьку, Деражнянську, Красилівську, Летичівську, Старокостянтинівську, Теофіпольську, Хмельницьку, Чернострівську та Ярмолинецьку громади. Такі показники в майбутньому можуть бути передумовою для створення нових робочих місць та розвитку цих територій. Окремі громади району (Вовковецька та Старосинявська) мають вкрай малу кількість учнів (менше 200 осіб).

Понад 67% територіальних громад району мають менше 10 навчальних закладів з тенденцією до їх обмеження функціонування. Ці заклади традиційно є центрами життя сільських населених пунктів та потребують посиленої уваги з боку місцевого самоврядування.

Одним із найважливіших напрямків реформування освіти у Хмельницькому районі є перехід до профільного навчання, створення можливості кожному учневі стати самим собою. Саме профілізація старшої школи дає шанс створити умови для диференційованого навчання старшокласників, забезпечити їм осмислений вибір професії.

Реалізація профільності старшої школи забезпечується на рівні загальноосвітніх закладів I-III ступенів та економічного ліцею. Профільна і допрофільна підготовка учнів здійснюється через факультативи, предметні гуртки, курси за вибором.

Таким чином, трансформаційні процеси та оптимізація мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького району спрямовані на те, щоб забезпечити економічну ефективність їх функціонування, підвищити якість освіти даного регіону, створити рівний доступ до неї, урізноманітнити освітні послуги, що надаються цими закладами.

Список використаних джерел:

1. Билецький М. І. Структурно-динамічні процеси розвитку сфери послуг регіону. Географія та туризм. 2014. Вип. 31. С. 148-160.
2. Варакута О. М. Освіта і наука Тернопільської області / Географія Тернопільської області: монографія: в 2 т. Т. 2: Населення. Господарство/ ТНПУ ім. В. Гнатюка; за ред. М. Я. Сивого. 2-ге вид., переробл. і допов. Тернопіль: ФОП Осада Ю. В., 2020. 544 с.
3. Головне управління статистики у Хмельницькій області. URL: <https://www.km.ukrstat.gov.ua/>.
4. Інформаційна системи управління освітою Хмельницької області: URL: <https://km.isuo.org/koatuu/schools-list/id/6825000000>.
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231>.

6. Кузишин А. В. Геопросторова диференціація елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. № 1 (44). С. 64-71.

7. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 36(1). С. 51-59.

8. Соціальна географія: навч. посібник / М. Білецький, І. Ванда, Л. Котик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с.

9. Флінта Н. Географічні дослідження освітнього комплексу регіону. Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. К.: Прінт-Сервіс, 2016. Т. III. С. 142-144.

Пшемінський Д.-Б.

магістрант II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – проф. Кузишин А. В.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Децентралізацію часто визнають як перенесення відповідальності за планування та виконання ресурсів, розподіл та інші компоненти соціального управління з центрального органу державної влади на регіональні та місцеві органи виконавчої влади. Основні завдання децентралізації визначаються розподілом функцій між центральними і місцевими інститутами, а також між КМУ та міністерствами. На сьогодні нам видається доречним виділяти чотири основні форми децентралізації: політичну, ринкову, просторову і адміністративну, а також інші, такі як фінансово-бюджетна та надання суспільних послуг.

У наукових роботах термін «деконцентрація» визначається як передача повноважень центральної влади органам місцевого самоврядування або представникам центральної виконавчої влади на місцях. Це також може включати передачу повноважень від центрального апарату управління до територіальних одиниць. Деякі вчені визначають децентралізацію як передачу повноважень виконавчої влади органам місцевого самоврядування, в той час як делегування вважається лише взаємною передачею повноважень між органами різних рівнів.

Неоднозначність термінів, різноманітні теоретичні підходи та різноманітність практичних реалізацій вказують на необхідність чіткого визначення сутнісних характеристик цих понять. Процедура децентралізації характеризується метою наближення послуг до населення, розвитком демократії та обмеженням у втручанні держави в управління справами. Учасники цієї процедури включають державу, органи державного управління, територіальні громади та інші сторони, а її характеристики закріплені на законодавчому рівні,